

III. САКРАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ

DOI 10.33294/2523-4234-2026-36-1-304-317

УДК 94(37/38):[27-9:398.4:737.1]»652»(093)

ORCID 0000-0002-1636-981X

ISSN 2523-4234

Анастасія Баукова

“І від безсмертних богів все найбільшю має пошану...” Образ Гекати в античних писемних та нумізматичних джерелах

Нерозривною частиною античної історії є міфи давніх греків. Історії про богів та героїв містять цінну інформацію про географічну свідомість, ідентичність та цінності творців античної культури. Найбагатшим джерелом для вивчення постаті богів є монети, адже на їх поверхні зберігся пласт інформації про місцеві традиції, локальні варіанти та сюжети міфів, відсутні у писемних та інших візуальних джерелах. У статті запропонований аналіз постаті Гекати, що дозволяє побачити особливості представлення цієї богині в античну добу. Для сучасного читача Геката є богинею-покровителькою магії, чаклунства, перехресть, але для античної людини ця могутня богиня була запорукою добробуту міст та людей, дарувальницею перемоги, охоронницею дітей та молоді. Нумізматичні матеріали показують поширення культу карійської богині у сусідніх Лідії та Фрігії як богині доброї долі, персоніфікації влади та міста, хоча літературні джерела демонструють трансформацію від титаніди до покровительки чаклунства та патронки Медеї. Хоча святилище Гекати існувало в карійській Лагіні, цінна інформація про іконографію Гекати в нумізматиці увіковічена на поверхні монет у різних куточках римської держави.

Ключові слова: монети, Геката, римська провінція, демос, сенат

Anastasiia Baukova

“And of the immortal gods, she has the greatest honor...”. The image of Hecate in ancient written and numismatic sources

An integral part of ancient history are the myths of the ancient Greeks. Stories about gods and heroes contain valuable information about the geographical consciousness, identity and values of the creators of ancient culture. The richest source for studying the figure of gods is coins, because on their surface a layer of information about local traditions, local variants, plots of myths, absent from written and other visual sources, has been preserved. The focus of the article is the figure of Hecate,

and the proposed analysis allows us to see the features of the representation of this goddess in ancient times. For the modern reader, Hecate is the patron goddess of magic, witchcraft, crossroads, but for ancient man this powerful goddess was the key to the well-being of cities and people, the giver of victory, the protector of children and youth. Numismatic materials show the spread of the cult of the Carian goddess in neighboring Lydia and Phrygia as a goddess of good fortune, personification of power and the city, although literary sources demonstrate a transformation from a Titanid to the patroness of witchcraft and patroness of Medea. Although a sanctuary of Hecate existed in Carian Lagina, valuable information about the iconography of Hecate in numismatics is immortalized on the surface of coins in various corners of the Roman state.

Keywords: coins, Hecate, Roman province, demos, senate

Антична історія привнесла в сучасну європейську цивілізацію значну кількість важливих винаходів та культурних рішень. Окрім системи політичних вчень та суспільних цінностей, системи права, християнства, архітектурних та технічних інновацій, давні греки та римляни залишили для нас надзвичайно глибоке бачення світу, виражене через мистецтво. Саме образотворче мистецтво змогло поєднати в собі духовне та матеріальне, матеріалізувати ідею та одухотворити банальне. Усі ці риси якнайкраще поєднуються в такому винаході античності як гроші.

Гроші є продуктом розвитку економіки та держави. Одночасно, монети античного часу є і джерелом вивчення позаматеріальних цінностей, передусім божественної сфери та релігійних трендів. Завдяки зображенням на монетах простежуються різні особливості культу, будівельна діяльність та історія святилищ чи храмів, загибель та реінкарнація локальних божеств тощо. Історія античної релігії є доволі матеріальним поняттям, адже монети були одночасно і способом вшанування божества, і різновидом жертви (як у випадку із знахідкою в Сардах (Баукова, 2025b, с. 39; DeRose Evans, 2018, р. 62) та усім відомим “оболом Харона”). Металевий платіжний засіб був не тільки способом комунікації між людьми, а й способом медіації між світом людей та надприроднім. Уся ця сукупність факторів робить монети одним із важливих джерел для вивчення ментальності, ідентичності, політичних амбіцій та мови символів.

Античні монети є джерелом не тільки для вивчення економіки, а й світогляду населення різних куточків Римської імперії. Цілком зрозуміло, що для античної людини дуже багато важила божественна санкція та опіка вищих сил над долею окремих індивідів та локальних суспільств чи держави. Очевидно, що патронами виступали могутні і позитивні боги – Зевс, Афіна, Артеміда, Аполлон чи герої, передусім Геракл. Найявність в регіоні великого святилища чи міфічна історія, пов’язана із певною місцевістю ставала підставою особливої гордості та самопрезентації на кількох рівнях, у тому числі і через монети. Питанням іконографії та інших аспектів вміщення греко-римських богів присвячена значна кількість праць. Однак в фокусі цієї публікації перебуватиме Геката, богиня карійського походження, відома та шанована далеко поза межами свого регіону. За аналізом релігієзнавців, Геката в Карії була тим, чим була Кібела для Фрігії чи Артеміда для Ефесу та Іонії. У цьому дослідженні увага не зосереджена на особливостях культу та вшануванні богині, а метою публікації є визначення кола сюжетів та іконографії Гекати в монетному карбуванні провінції

Азія. Складність інтерпретації постаті Гекати полягає у відсутності усталеної версії розуміння богині у творах грецьких та римських письменників. Ще більше складності додає відсутність розуміння нами як стародавні люди сприймали різницю (і чи вона існувала) між титанами і богами?

Історична Карія знаходилась в південно-західній частині Анатолії і зі сходу межувала з Лікією, Кабалідою та Фрігією, а на півночі – з Лідією та Іонією. Назва краю трапляється вже у хетських документах з XIV ст. до н.е. Мешканців країни називали карійцями, але їх походження було овіяно легендами. Геродот вважав, що карійців колись називали лелегами і вони були підвладними Міносу, мешкаючи на островах Егейського моря. А під тиском дорійців та іонійців переселились на територію Малої Азії. Однак самі карійці вважали себе автохтонами разом з лідійцями та місійцями (Геродот, I, 171). Інші античні автори вважали, що карійцям належали землі за Меандром, включно з Мілетом та Ефесом, а також їм належав Самос (Рорко, 2011, s. 167).

Та територія, яку історично приписують Карії, не була позначена розгалуженою історією карбування, а монетні матеріали із зображенням Гекати походять переважно з Лідії та Фрігії. Також в грецькій міфології територія Карії репрезентована вкрай скупо і навіть про Гекату немає якоїсь локальної прив’язки.

Літературні джерела про Гекату фіксують дві відмінні традиції. Перша представлена “Теогонією” Гесіода. Це, напевно, одна з найповніших історій щодо народження та повноважень Гекати. Поет повідомляє, що батьками богині були титани Перс та Астерія. Ця ж думка про постаті батьків повторюється майже завжди в інших джерелах, коли йдеться про походження Гекати (Apollonii Rhodii, 1828, III, 467; III, 1035; Apollodorus, Bibliotheca, 1.2.4). Однак в нотатках до перекладу подано інформацію, що згідно з Вакхлідом, Геката була дочкою Ночі; згідно з Мусейоном – дочкою Зевса та Астерії; а згідно з Фереکیدом, дочкою Арістея. (Apollodorus, 1921, Book 1). Після встановлення олімпійського спокою Зевс залишив Гекаті усі її повноваження, які вона мала за панування Кроноса. Гесіод підкреслює, що Геката правила долею землі та неплодно-пустельного моря і більше всіх її вшановували безсмертні боги. З пасажу про те, що

*“коли хто-небудь з людей складаючи жертву, як і годиться,
молить богів, то всяк час закликає також Гекату –
і випадє честь прохачеві велика,
як молитвам його зволить богиня слух приділити,
Щастям наділить, добром – таку їй даровано силу”*

(Гесіод, 2020, 420).

Геката отримала свою силу як титаніда, а Зевс, отримавши владу, нічого у неї не забрав. Це був єдиний випадок і усі безсмертні боги шанували її. Геката мала повноваження і на землі, і у морі, і на небі. За відомостями писемних джерел Геката дарувала смертним багатство, перемогу, мудрість, удачу морякам і мисливцям, а також процвітання отарам худоби; але всі ці благословення водночас могли бути забрані нею, якщо смертні їх не заслуговували.

Для розуміння сфери впливу Гекати слід вчитатись в опис Гесіода: “З кільки-бо всіх зродилось божеств од Землі та од Неба й честі взяло – якась частка від них і Гекаті дісталась” (Гесіод, 2020, 420).

Далі автор говорить наступне:

*“Поміч, кому забажає, подасть і всіляко сприяє
Й на агорі вирізняє того, хто припав їй до серця.
А мужевбивча війна надоспіє і дійде до зброї –
Й тут підставляє богиня плече, кому лиш захоче,
І перемогу зичливо дає, честь і славу приносить.
А на судах побіч владарів, гідних хвали, засідає;
Також і там, де мужі у сприті змагаються й сили,
Є та богиня сприяння своє виявляє й підмогу.
Хто ж узав гору силою й міццю той легко і радо
Славному бере, щоб шана й дітям була, нагороду.
Ще ж і в кінних змаганнях вона, кому хоче, сприяє
Й тим, які на суворих шляхах темно-синього моря.
Люд і гулкуму землі Потрясателю, й тій же Гекаті
Молиться: легко ж вона врожаєм порадує поле,
Легко й позбавить, лиш забagne, в саме переджнив'я.
Враз із Гермесом худібку у стайнях множити може –
Хай це воли, а чи кози в оборах, а чи отари
Густорунних овець, аби лиш того захотіла:
Збільшить – із декількох; з багатьох же – декілька лишить.
Тож, хай без брата вона, одна, й від матері тільки –
Шану в безсмертних богів вона має й дари ті великі”.*

В творах класичної доби Гекату показують охоронницею перехресть, пов'язують з фазами Місяця та хтонічною магією. Така функція була страхітливою лише в сучасній масовій культурі та рецепції античності в сьогоденні, адже в Гомерівському гімні до Деметри Гекату названо “ніжносеречною” (Homer's Hymn 2 to Demeter, 19). Геката також належала і до опікунів дітей та молоді, адже виступала під епітетом Куротрофос: “Зевс годувати й малят їй довірив... Їх і годує з тих пір, удостоївшись честі такої” (Гесіод, 2020, 450).

Трансформація літературних згадок про Гекату в римський час пов'язана із сюжетами про подорож аргонавтів та про Медею. Традиція згадки імені Гекати як покровительки чаклунства та неспокійних духів, померлих в закляттях та прокльонах, підтверджується епіграфічними знахідками.

Тваринами-супутниками Гекати були собаки, переважно гончих порід. Літературні джерела не містять однозначного пояснення зв'язку між Гекатою та собаками. Лікофрон в “Александрії” двічі вертається до смерті Гекуби і перетворення її на собаку. В першій частині твору йдеться про те, що літню полонянку на березі укаменують жінки-долонки у Херсонесі Фракійському і Гекуба перетвориться на Майру¹ траурну

¹ Майра – розповсюджена в античності кличка для собак.

(Lucophron, 1921, 330). В прикінцевій частині твору подано дещо розвинену версію розвитку подій, коли Гекуба “під виглядом собаки стане частиною свити Триликої Брімо, охоронницею, щоб ночами завиванням лякати людей, які не вшановують ходою з факелами та жертвами зображення Гекати”. Касандра пророкує, що Одиссей, спровокований кошмарами (злими снами), щоб заспокоїти гнів Гекати та задобрити Гекубу, своїми руками зведе кенотаф на мисі острова (Lucophron, 1921, 1170–1180).

Гігін в “Міфах” дуже коротко повідомляє, що по закінченню Троянської війни Гекуба, полонянка Одиссея, кинулась в море та перетворилась на собаку (Huginus, 111). Згодом історію полону, помсти та перетворення Гекуби переказав Овідій в “Метаморфозах”.

Як і у випадку більшості олімпійських богів, до Гекати звертались під різними епітетами. Найчастіше йшлося про “Трилику Брімо” (Roscher, 1884, p. 1898). Якщо перша частина не викликає сумнівів внаслідок відомого зображення богині, то “Брімо”, вірогідно, означало “гнівна”. Загалом, досить скептично можна сприймати твердження Верснела про те, що “боги, що носили одне й те саме ім’я з різними епітетами, були і не були одним і тим самим, залежно від сприйняття віруючого” (Versnel, 2011, p. 82).

Очевидно, що Рим не став територією розвитку божественної сутності Гекати, а власне територія Малої Азії дає найбільшу кількість джерел для реконструкції її культури в римську добу. Перше місце серед джерел у цьому випадку займають нумізматичні.

Здебільшого імена божеств не розкривались в написах на монетах. Геката не стала виключенням. Очевидно, що Стратонікея в Карії, де існувало святилище Гекати, посідає перше місце по кількості монет із зображенням Гекати. Однак треба підкреслити, що не зважаючи на культовий центр, Стратонікея карбувала монети спорадично і вкрай нерегулярно, а на їх поверхні, у випадку автономного та напів-автономного карбування, приблизно в половині випадків вміщували погруддя Зевса.

Аналіз монет із зображенням Гекати та творів античних письменників свідчить, передусім, про поєднання образу Гекати та Артеміди. Це добре видно не тільки в монетах Стратонікеї в Карії, а й в монетах Феатири в Лідії. Зображення не наслідувало відому в регіоні статую Артеміди Ефеської, а за динамікою було більш близьким до статуї Леохара, званої сьогодні як “Діана Версальська”. Непрямим порівнянням Гекати до Артеміди, на нашу думку, є двічі повторювана Гесіодом фраза “хоч без брата вона” (Гесіод, 2020, 445), натякаючи на Аполлона та Артеміду. Статус богині-дівки в іконографії Гекати підкреслювався коротким хітоном. Цікаво, що на монетах Феатири Геката-Артеміда ілюструє, так би мовити, державні символи: персоніфікацію сенату, зміни правителів держави та їхні родинні зв’язки.

У легендах монет Гекату ніколи не називали за епітетами, однак така практика була розповсюдженою стосовно багатьох богів. Не існувало також і усталеного способу передати постать богині. Не можна погодитись із твердженням, що тільки в Стратонікеї Гекату зображували одностілою, а в Лагіні вона була синкретичною та одиничною фігурою, що не існувала поза межами міста, і чия функція була передусім політичною – як громадянської покровительки (Herring, 2022, p. 141).

Більш за все статус Гекати підкреслює те, що її невелике і ледь помітне зображення вміщено на монеті найвищого гатунку в Малій Азії римського часу – срібній

III. САКРАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ

тетрадрахмі (стандарт цистофора), викарбуваній в 49/48 рр. до н.е. в Траллах (Лл. 1). Кінцем I ст. до н.е. або початком правління Октавіана Августа датується випуск срібної тетрадрахми в Стратонікеї. На її боках зображені постаті покровителів міста – погруддя Гекати з півмісяцем на чолі з одного боку та Зевса на коні – з другого (Лл. 2). Таке ж погруддя Гекати традиційно вміщувалось на срібних гемідрахмах родоського стандарту зі Стратонікеї часів Мітрідатових війн та Другого тріумвірату.

Лл. 1. Геката на срібному цистофорі з Тралл (ВМС, 54)

Лл. 2. Погруддя Гекати на тетрадрахмі зі Стратонікеї (https://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=search&cat=0&pid=853#top_display_media)

Інші монети є переважно бронзовими, але дозволяють простежити усю палітру образів Гекати. Нумізматичні джерела не дозволяють простежити передумови чи

підстави, чому на зміну Гекаті з одним тілом приходять Геката Триморфіс. Причому в карбуванні одного міста, як наприклад, в Мастаурі, у автономному та напівавтономному карбуванні у перших століттях нашої ери на одній з емісій вміщено зображення Гекати з патерою та смолоскипом в руках, а на двох інших – статую Гекати Триморфіс з різними атрибутами: смолоскипом, ножем, змією та собаками з обох боків. (GRPC Lydia, 5). В Апамеї у Фрігії монету з погруддям Августу із легендою ΣΕΒΑΣΤΟΣ викарбувано за правління принцепса (RPC, I, 3128), а в добу династії Северів постать богині, увінчану полосом, супроводжувала легенда ΣΩΤΕΙΡΑ (рятивниці). Поєднання погруддя Тюхе, постаті Гекати та легенди беззаперечно свідчить про функції і значення богині. Геката Триморфіс, на відміну від інших іпостасей, показувалась у довгому хітоні з колпосом.

Римська нумізматика цікава тим, що в ній простежується два потужних пласти – загальнодержавні сюжети (постаті) та локальна тематика. У цьому випадку йдеться не тільки про місцевих божеств та персонажів, а й про способи створення загальнодержавної ідентичності на локальному рівні. Прикладом цього процесу є карбування на теренах Азії монет із персоніфікаціями сенату, демосу чи буле. Підкріпленням такої локальної тематики, слугувала, як не дивно, постать Гекати (в іпостасі покровительки громади). Можна дуже обережно припустити, що Геката відігравала приблизно таку саму роль, що й Тюхе.

Періодом найбільш активних емісій з таким типом зображення є правління династії Северів.

В Стратонікеї на кількох емісіях монет із погруддям Септимія Севера та Юлії Домни є кілька видів зображення Гекати. Спільним для них є те, що богиня передана стоячою, одягненою в довгий хітон та пеплос, з патерою у правій та факелом у лівій руці (SNG Tüb., 3487; SNG von Aulock, 2674). Якість деталізації штампу часто дозволяє побачити полос чи калаф на голові та півмісяць за плечима Гекати. Частина зображень доповнює гонча біля ніг (BMC, 56, 57; SNG Corp., 506). Також Геката може тримати патеру над палаючим вівтарем (SNG Munich, 421; SNG von Aulock, 2667).

Подібна композиція повторена і в карбуванні з портретом Каракалли та Плавцилли. Серії монет різняться між собою варіантами опису імператора, однак Геката передана сталим образом (BMC, 65). На відміну від монетних композицій із зображенням собаки, на монетах з погруддям Каракалли та Гети біля ніг Гекати уміщено маленьку пташку (BMC, 70), а на серії монет з погруддям Плавцилли та Каракалли Гекату супроводжує олень (BMC, 65; SNG von Aulock, 2692, 2694).

В добу Северів сюжет з Гекатою та персоніфікацією демосу знайшов цікавий розвиток у карбуванні Філадельфії в Лідії. З лицьового боку монети зображено погруддя персоніфікації народу, підкріплене легендою ΔΗΜΟΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ. На реверсі показано Гекату, яка, зі своїми традиційними атрибутами стоїть на спині лева, що біжить (BMC, 30). Голова богині повернута вправо. У другій емісії цього ж міста і того самого магістрата (Періклеоса) лев, на якому стоїть Геката, лежить в традиційній для іконографії левів позі. Такий спосіб розміщення бога на спині потужної тварини (як правило бика) був добре знаний на Сході ще від часів існу-

III. САКРАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ

вання культу Адада. Мотив бога, що стоїть на бику зі зброєю та блискавкою в руці створений у II тис. до н.е. та адаптований під потреби зображення бога бурі, переможця, щоб підкреслювати могутність та силу бога. Римляни цей мотив адаптували для зображення Юпітера Доліхена, підкреслюючи його східну природу, але творці візуалізації образу все ще мали безпосереднє знання, а часто й розуміння того, як бог традиційно зображувався на Сході (Bunnens, 2004, р. 70). Те саме можна сказати і про образ Гекати на леві, коли через іконографію могла підкреслюватись як потуга богині, так і її малоазійське походження. Зображення Гекати з факелами з обох боків у супроводі левів на монеті з погруддям Тита Веспасіана з Філадельфії (GRPC Lydia, 2008), на наш погляд, більше відповідає іконографії Артеміди Анахіти, а не усталеній іконографії власне Гекати.

Смолоскипи в руках Гекати, зображення в русі постаті богині на монетах може бути ілюстрацією міфу про викрадення Персефони, коли Геката допомагала Деметрі шукати доньку. Історія трагічного зникнення Персефони висвітлена у гомерівському гімні до Деметри, але в монетах візуалізувалися дві події – втеча Гадеса з Персефоною (Baukova, 2024) та, власне, пошуки Гекати зі смолоскипами. До речі, не існувало усталеного вигляду самих смолоскипів – Геката Триморфіс мала довгі, як палиці, смолоскипи, однак пошуки Персефони (чи, згодом, душ померлих) проводила за допомогою коротких.

Ще одним варіантом показу динамічності події та напруженості моменту може бути монета зі Стратонікеї, де Геката із вуаллю, що майорить над головою, їде на леві. Тварина є дуже цікавою тим, що тіло лева увінчано головою і хвостом пса (SNG Corp., 499) (Лл. 3). Якщо брати до уваги зв'язок між Селеною та Гекатою, то пояснення пересування останньої на тварині можна шукати в традиції засвідченій Павсанієм, коли він говорить про те, “що, на мою думку, є конем. Дехто каже, що кінь богині – це мул, а не кінь, і розповідає кумедну історію про мула” (Paus. 5.11.8).

Лл. 3. Геката на леві з головою і хвостом пса на монеті зі Стратонікеї (SNG Corp., 499; SNG von Aulock, 2660)

По-іншому сюжет пошуків Персефони показаний на монеті з Тралл, викарбуваній за правління імператора Луція Вера (Іл. 4). Рух передано через майоріння вуалі Гекати і саме положення тіл богині і двох биків, запряжених в колісницю.

Іл. 4. Монета з Тралл із погруддям Луція Вера та сценою пошуку Гекатою Персефони. (GRPC Lydia, 239)

Згодом магістрати Масаури приблизно відтворили допомогу Деметрі на монеті з погруддям Отацилії Севери на аверсі. У цьому випадку показано як Геката в короткому хітоні, з запаленими факелами в обидвох руках, швидко несеться на колісниці, запряженою двома волами (Іл. 5). До речі, з V ст. до н. е. хітон носили, окрім жерців та кіфаредів, саме візничі. В обох композиціях слід звернути увагу на майстерність Гекати як візничого або її акробатичні здібності, адже колісниця жодним чином не контролюється нею, а богиня, завдяки своїй силі, просувається до переду! Цікаво, що в зворотній сцені викрадення Персефони Аїд-Гадес завжди однією рукою тримає віжки.

Іл. 5. Зображення Гекати на колісниці, монета з Масаури (https://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=search&cat=0&pid=8356#top_display_media)

Водночас сюжет із жіночою постаттю з факелами в руках у колісниці, запряженій зміями (ВМС, 125), на монеті з Сард доречніше асоціювати все ж з Деметрою, а не Гекатою.

Палітра сюжетів місцевого карбування в імперську добу на теренах провінції Азія включала в себе і сюжет про союзи між містами. Об'єднання зусиль міст відбувалось з різних причин – від економічних до культурних. Візуалізацією цього факту ставав випуск монет із зображенням рукостискання місцевих божеств та легендою OMONOIA. В античному світі культурним знаком згоди було простягання правої руки (Баукова, 2025а, с. 63). На монеті з Кібіри Геката показана в ролі міської покровительки, має на голові корзину, як уособлення добробуту міста (Іл. 6). Випуск монети увіковічнював союз між Кібірою та Ефесом, показаним через статую Артеміди Ефеської в супроводі оленів. Погруддя Септимія Севера на аверсі монети дозволяє датувати час укладання союзу періодом правління імператора.

Іл. 6. Геката на монеті часів Септимія Севера, що ілюструє союз Кібіри та Ефесу.
(ВМС Phrygia, p. 148, 94)

Фінальним етапом карбування власної монети в багатьох містах римської провінції Азія був час правління імператора Гордіана III. І саме цим періодом датується останній виразний сюжет з міста Брузос у Фрігії, де Геката стоїть на глобусі зі смолоскипами в руках (SNG Cop., 235).

Таким чином, аналіз монет лише з однієї провінції Азія повністю спростовує твердження Аманди Геррінг про те, що Геката ніде більше не отримувала великого культу та не відігравала громадянської ролі.

Геката, з погляду сучасної людини, не належала до богів з суто опікунськими функціями і в сучасному світогляді вона міцно укорінена в гроні богів потойбіччя. Однак антична нумізMATика, у поєднанні із літературними джерелами дають змогу ширше побачити образ богині. Передусім важливо підкреслити, що в містах провінції Азія Гекату шанували магістрати міст Лідії, Фрігії, а не тільки Карії, що була “багьківщиною” культу Гекати. Богиню асоціювали із Артемідією, Селеною, деколи Тюхе.

Аналіз міфічних сюжетів монет провінції (а не Середземномор’я загалом) свідчить: попри те, що вони демонстрували пам’ять про долю, здобутки чи статус персонажів, найважливішими були цінності, які ставали наслідком їхніх діянь. Ці сюжети на монетах, на відміну від літературних джерел, були досить консервативними та традиціоналістичними. Таким чином, яскраво проступає опікунська функція Гекати, зафіксована у Гесіода. Пам’ять про цю традицію переказувалась монетами з покоління в покоління і актуалізувала відомості архаїчного міфу для мешканців імперії.

1. Баукова, А. (2025a). Гостинність, її знаки і символи в античній традиції. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 1(52), 59–68. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(52\).2025.330898](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(52).2025.330898)

2. Баукова, А. (2025b). Нумізматичні замальовки до портрета Зевса Лідійського. *Науковий щорічник “Історія релігій в Україні”*, 1, 35, 29–42. <https://doi.org/10.33294/2523-4234-2025-35-1-29-42>

3. Геродот. (1993). *Геродота Турійця з Галікарнасса “Історій” книг дев’ять, що їх називають музами* (А. Білецький, пер., передм. та прим.). Київ: Наукова думка.

4. Гесіод. (2020). *Походження богів. Роботи і дні. Щит Геракла* (А. Содомора, пер.). Львів: Априорі.

5. **RPC, I**: Amandry, M., Burnett, A., Mairat, J. (1992). *Roman Provincial Coinage* (Vol. I: From the death of Caesar to the death of Vitellius (44 BC-AD 69)). London, Paris.

6. Apollodorus. (1921). *The Library* (J. G. Frazer, Trans.; Loeb Classical Library, Vols. 121, 122). Cambridge: Harvard University Press; London: William Heinemann Ltd.

7. Apollonii Rhodii. (1828). *Argonautica* (A. Wellauer, Trans.). Lipsiae: Sumtibus et typis B. G. Teubneri. https://archive.org/details/bub_gb_DD0GAAAAQAAJ/page/n3/mode/2up

8. Baukova, A. (2024). “Unseen God” or “Giver of Wealth”? Image of Hades on Ancient Coins. *Arheologia*, 3, 40–53. <https://doi.org/10.15407/arheologia2024.03.040>

9. **BMC**: Mattingly, H., Carson, R. (1923). *Coins of the Roman Empire in the British Museum*. London.

10. **BMC Phrygia**: Head, V., Barclay, D. (1906) *A Catalogue of Greek Coins in the British Museum, Phrygia*. London. https://www.forumancientcoins.com/numiswiki/BMC/BMC_Phrygia.pdf?srsId=AfmBOoqzFWWSRDB0fGAE9xvFRriwdjGFdZU24MAwCRpgiZd5OAn28kIt

11. Bunnens, G. (2004). The Storm-God in Northern Syria and Southern Anatolia, from Hadad of Aleppo to Jupiter Dolichenus. In M. Hutter, S. Hutter-Braunzar (Eds.), *Offizielle Religion, lokale Kulte und individuelle Religiosität*. Münster, 57–81.

12. DeRose Evans, J. (2018). *Coins from the Excavations at Sardis: Their Archaeological and Economic Contexts*. <https://sardisexpedition.org/publications/m13>

13. García Trabazo, J. V. (2024). Gods and Languages in Ancient Anatolia. *Barcino Monographica Orientalia* 25. Series Anatolica Et Indogermanica 5. https://www.academia.edu/127250878/Gods_and_Languages_in_Ancient_Anatolia?sm=b&rhid=39071708314

14. Ghosh, S. (2020). Representation of Greek gods/goddesses in Graeco-Bactrian and Indo-Greek visual culture In *The Graeco-Bactrian and Indo-Greek World* R. Mairs (Ed.), Routledge, 570–579.

15. **GRPC Lydia**: Kurth, D. (2020). *Greek and Roman Provincial Coins – Lydia*. Istanbul.

16. Herring, A. (2022). Hekate of Lagina: a goddess performing her civic duty. *Anatolian Studies*, 72, 141–165. <https://doi.org/10.1017/S0066154622000072>

17. Homeric Hymn 2 to Demeter. In *Hesiod, the Homeric Hymns and Homeric* (H. G. Evelyn-White, trans.). https://en.wikisource.org/wiki/Hesiod,_the_Homeric_Hymns_and_Homeric
18. **Hyginus**: *Fabulae from The Myths of Hyginus* (M. Grant, Trans. & Ed.). University of Kansas Publications in Humanistic Studies. <https://topostext.org/work/206>
19. Kluczek, A.A. (2021). *Ex nummis historia. Szkice o obrazach numizmatycznych w badaniach nad dziejami starożytnego Rzymu*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
20. Lattanzi, R.D. (2016). *Gods, Goddesses, and Mythological Creatures on Greek Coins* <https://www.accla.org/actaaccla/mythologicdevices.html>
21. Lycophron. (1921). *Alexandra*. In A. W. Mair (Trans.), *Callimachus, Hymns and Epigrams. Lycophron. Aratus* (Loeb Classical Library, Vol. 129). London: William Heinemann. <https://www.theoi.com/Text/LycophronAlexandra.html>
22. Pausanias. (1918). *Pausanias Description of Greece with an English Translation by W.H.S. Jones, Litt.D., and H.A. Ormerod, M.A., in 4 Volumes*. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd.
23. Popko, M. (2011). *Ludy I języki starożytnej Anatolii*. Warszawa: Dialog.
24. Roscher, W. H. (1884). *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie* (Bd. I.2). Leipzig: B. G. Teubner.
25. Rovithis-Livaniou, E. Rovithis, F. (2011). *Stellar Symbols on ancient Greek Coins (I)*. https://www.astro.ro/~roaj/21_2/14_Rovithis.pdf
26. **SNG Cop.**: *Sylloge Nummorum Graecorum: Denmark, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum* (1948). Copenhagen.
27. **SNG München**: *Sylloge Nummorum Graecorum: Deutschland, München Staatliche Münzsammlung* (2006). Berlin.
28. **SNG Tüb.**: *Sylloge Nummorum Graecorum: Deutschland, Münzsammlung Universität Tübingen* (1994). Berlin.
29. **SNG von Aulock**: *Sylloge Nummorum Graecorum: Sammlung Hans von Aulock* (1957), 1. Berlin.
30. Tahberer, B. (2022). *Mythology from ancient coins-2022*. https://www.academia.edu/80229265/MYTHOLOGY_FROM_ANCIENT_COINS_2022?sm=b&rhid=39071199351
31. Versnel, H. (2011). *Coping with the Gods: Wayward Readings in Greek Theology (Sather Lectures 1999)*. Leiden.

References

1. Amandry, M., Burnett, A., Mairat, J. (1992). *Roman Provincial Coinage* (Vol. I: From the death of Caesar to the death of Vitellius (44 BC-AD 69)). London, Paris (in English).
2. Apollodorus. (1921). *The Library* (J. G. Frazer, Trans.; Loeb Classical Library, Vols. 121, 122). Cambridge: Harvard University Press; London: William Heinemann Ltd. (in English).
3. Apollonii Rhodii. (1828). *Argonautica* (A. Wellauer, Trans.). Lipsiae: Sumtibus et typis B.G. Teubneri. https://archive.org/details/bub_gb_DD0GAAAAQAAJ/page/n3/mode/2up (in Greek).
4. Baukova, A. (2024). “Unseen God” or “Giver of Wealth”? Image of Hades on Ancient Coins. *Arheologia*, 3, 40–53. <https://doi.org/10.15407/arheologia2024.03.040> (in English).
5. Baukova, A. (2025a). Gostynnist, yiyi znaki I symwoly w antycniy tradycji. *Naukowyj visnyk Uzhgorodskogo uniwersytetu. Seriya: Istorija*, 1(52), 59–68. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(52\).2025.330898](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(52).2025.330898) (in Ukrainian).

6. Baukova, A. (2025b). Numizmatychni zamaliowki do porteta Zevsa Lidiyskogo. *Naukovyj shchorichnyk “Istorija religij w Ukrainie”*, 1, 35, 29–42. <https://doi.org/10.33294/2523-4234-2025-35-1-29-42> (in Ukrainian).
7. Bunnens, G. (2004). The Storm-God in Northern Syria and Southern Anatolia, from Hadad of Aleppo to Jupiter Dolichenus. In M. Hutter, S. Hutter-Braunzar (Eds.), *Offizielle Religion, lokale Kulte und individuelle Religiosität*. Münster, 57–81 (in English).
8. DeRose Evans, J. (2018). *Coins from the Excavations at Sardis: Their Archaeological and Economic Contexts*. <https://sardisexpedition.org/publications/m13> (in English).
9. *Fabulae from The Myths of Hyginus* (M. Grant, Trans. & Ed.). University of Kansas Publications in Humanistic Studies. <https://topostext.org/work/206> (in English).
10. García Trabazo, J. V. (2024). Gods and Languages in Ancient Anatolia. In *Ancient Anatolia. Barcino Monographica Orientalia* 25. Series Anatolica Et Indogermanica 5. https://www.academia.edu/127250878/Gods_and_Languages_in_Ancient_Anatolia?sm=b&rhid=39071708314 (in English).
11. Ghosh, S. (2020). Representation of Greek gods/goddesses in Graeco-Bactrian and Indo-Greek visual culture In *The Graeco-Bactrian and Indo-Greek World* R. Mairs (Ed.), Routledge, 570-579. (in English).
12. Head, V., Barclay, D. (1906) *A Catalogue of Greek Coins in the British Museum, Phrygia*. London. https://www.forumancientcoins.com/numiswiki/BMC/BMC_Phrygia.pdf?srsId=AfmBOoqzFWSRDB0fGAE9xvFRriwdjGFdZU24MAwCRpgiZd5OAn28kIt (in English).
13. Herodot. (1993). *Herodota Turiitsia z Halikarnassa “Istorii” knyh deviat, shcho yikh nazyvaiut muzamy* (A. Biletskyi, per., peredm. ta prym.). Kyiv: Naukova dumk (in Ukrainian).
14. Herring, A. (2022). Hekate of Lagina: a goddess performing her civic duty. *Anatolian Studies*, 72, 141–165. <https://doi.org/10.1017/S0066154622000072> (in English).
15. Hesiod. (2020). *Pochodzennia bogiw. Roboty I dni. Shchyt Herakla* (A. Sodomora, per.). Lviv: Apriori (in Ukrainian).
16. Homeric Hymn 2 to Demeter. In *Hesiod, the Homeric Hymns and Homerica* (H. G. Evelyn-White, trans.). https://en.wikisource.org/wiki/Hesiod,_the_Homeric_Hymns_and_Homerica (in English).
17. Kluczek, A.A. (2021). *Ex nummis historia. Szkice o obrazach numizmatycznych w badaniach nad dziejami starożytnego Rzymu*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. (in Polish).
18. Kurth, D. (2020). *Greek and Roman Provincial Coins – Lydia*. Istanbul (in English).
19. Lattanzi, R.D. (2016). *Gods, Goddesses, and Mythological Creatures on Greek Coins* <https://www.accla.org/actaaccla/mythologicdevices.html> (in English).
20. Lycophron. (1921). *Alexandra*. In A. W. Mair (Trans.), *Callimachus, Hymns and Epigrams. Lycophron. Aratus* (Loeb Classical Library, Vol. 129). London: William Heinemann. <https://www.theoi.com/Text/LycophronAlexandra.html> (in English).
21. Mattingly, H., Carson, R. (1923). *Coins of the Roman Empire in the British Museum*. London (in English).
22. Pausanias. (1918). *Pausanias Description of Greece with an English Translation by W.H.S. Jones, Litt.D., and H.A. Ormerod, M.A.*, in 4 Volumes. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. (in English).
23. Popko, M. (2011). *Ludy I jazyki starożytnej Anatolii*. Warszawa: Dialog. (in Polish).
24. Roscher, W. H. (1884). *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie* (Bd. I.2). Leipzig: B. G. Teubner (in Deutsch).

III. САКРАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ

25. Rovithis-Livaniou, E. Rovithis, F. (2011). *Stellar Symbols on ancient Greek Coins (I)*. https://www.astro.ro/~roaj/21_2/14_Rovithis.pdf (in English).
26. *Sylloge Nummorum Graecorum: Denmark, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum* (1948). Copenhagen (in English).
27. *Sylloge Nummorum Graecorum: Deutschland, München Staatliche Münzsammlung* (2006). Berlin (in Deutsch).
28. *Sylloge Nummorum Graecorum: Deutschland, Münzsammlung Universität Tübingen* (1994). Berlin (in Deutsch).
29. *Sylloge Nummorum Graecorum: Sammlung Hans von Aulock* (1957), 1 (in Deutsch).
30. Tahberer, B. (2022). Mythology from ancient coins-2022. https://www.academia.edu/80229265/MYTHOLOGY_FROM_ANCIENT_COINS_2022?sm=b&rhid=39071199351 (in English).
31. Versnel, H. (2011). *Coping with the Gods: Wayward Readings in Greek Theology (Sather Lectures 1999)*. Leiden. (in English).

*Стаття: надійшла до редакції 10.01.2026
прийнята до друку після рецензування 26.01.2026
опублікована (оприлюднена) 29.05.2026*

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).